

גליון באר הכרעה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בראשית

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בראשית

א	בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי
ב	בך במחתי - מיעוט ההשתדלות הבא מתוך אמונה איתנה
ג	ואני תפילתי לך ה' - אף השפע המוכן עבורו יבוא אליו ע"י התפילה
ד	דתשרי על עמיה - לחיות כל השנה בשפע שקבלנו ממעל בחודש זה
ה	חדש ימינו - להתחיל מחדש בהתחדשות
ו	האור הבא מתוך החושך - העליה תבוא דייקא מתוך הירידה והנפילה
ז	שבת בראשית - שמחת תחילת התורה וגדולת הימים שאחר שמחת תורה
ח	תחילתה גמילות חסדים - מעלת גמילות חסדים בגופו וממונו
ט	קמן וגדול שם הוא - אף העובד את ה' ממקומו הנמוך נחשב כגבוה שבגבוהים
י	בשביל ראשית חכמה יראת ה' - תחילת כל התורה יראת שמים
יא	בשביל התורה שנקראת ראשית - התחדשות בלימוד התורה בכל עת

בראשית

בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי
דבר, על האדם לידע שברא אלוקים את השמים ואת הארץ - שאבינו רוענו ברא את השמים והארץ וכל צבאם, והוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ומשגיח על כל הנעשה בעולם בהשגחה פרטית.^א

בפרשתן (א א) בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ. ביארו צדיקים, בראשית - ראשית כל

א. ברש"י כתב בריש דבריו, 'בראשית - מה טעם פתח בבראשית...' ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע, שהוא כעין המדבר ומפליג בדבריו, מה טעם - כמה טעם ומתיקות יש לפותח בבראשית - כלומר שחי באמונה שהוא אלוקינו שברא שמים וארץ והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים (עפ"י דבריו הובאו בתפארת בית לוי, בילקוט קדו"ל). כי בזאת האמונה יקבל באהבה את כל הנעשה עמו בין כשנראה לו ה' בהארת פנים, בין כשנדמה לו כי הסתיר ה' פניו מאתנו... ושמעתי ביאור נחמד מרב גדול וחשוב הדר בעי"ת נ"י יצ"ו, כי הנה אמרו חז"ל (חגיגה ט:) 'אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד', ויש לרמז בזה, כי מזמור ה'מאה' (ק') בספר תהלים הוא מזמור לתודה - ומרמז לזמני האורה שמאליו מודה האדם ליוצרו וקונו על כל החסד אשר גמלו, לעומתו בריש מזמור ק"א כתיב 'לדוד מזמור, חסד ומשפט אשירה', ודרשו חז"ל (ברכות ט:) **אם חסד אשירה אם משפט אשירה**, והיינו שמזמור ומודה לבורא יתב"ש בכל הנהגה שנוהג עמו - אף בהנהגת דין ומשפט, והנהגה זו חשובה לאין ערוך - כי זה כל האדם להכיר שהבורא גומל עמו אך טוב, ואף הטוב שבהסתר טובה שלימה וגמורה היא... וזהו אומרם אינו דומה שונה פרקו מאה - שפרקו (כלומר, משנת חייו) להודות ב'מזמור לתודה' רק כשהכל נהיר ובהיר לו, למי ששונה פרקו מאה ואחד - כלומר, שמקיים את הנאמר בפרק 'מאה ואחד' (ק"א) ומשורר בכל עת לבורא, כי חשיבותו של זה עולה בהרבה מהראשון.

כי אין 'הנהגת דין' והיפוך הרחמים רק למראית עין האדם בזה העולם ובאמת הכל מיושר, והעצה לקבל את הדברים באופן כזה, כשיבין בדעתו כי כל אשר לו מתנת חנם היא מטובתו של הבורא ואין חייבים לו מאומה מן השמים, אז יודה וישבח תמיד לבוראו, ויקבל את הנהגת הבורא עמו בנחת ושלוות הנפש. שמעו נא למעשה שהיה בזאת השנה תשע"ז במוצאי ראש השנה בעי"ת בני ברק, כידוע ברחבי העיר מפוזרות 'תחנות אוטובוס' בו יאספו העגלות את הנוסעים איש איש למחוז חפצו... במוצאי ר"ה באישון ליל כשהשעון כבר הורה על 1:30 עמדו רבים מתושבי עיה"ק ירושלים ת"ו (לאחר שערכו את ימי החג בבני ברק) באחת התחנות ברחוב כהנמן כב"ב, והמתינו שיבוא אוטובוס הנושא את מספר 402 לקחתם לביתם... אך בוששו פעמי המרכבה מלבוא, וכבר נתגנב בלבם מחשבה שמא יצטרכו להשאר למשך כל הלילה ברחובה של עיר על טפיהם ומטלטליהם...

עד שמרחוק נראה אוטובוס ריק מנוסעים, ותעל הרינה במחנה - הנה קרבה ישועתנו לבוא, אך משנתקרב ראו שהוא נושא על חלונו מס' 318 הנוסע לעיר רחובות, מכיוון שכן, עלו עליו כמה מה'עסקנים' שבעם, וביקשו מה'נהג' שיאות להחליף את יעד נסיעתו ויקחם לעיה"ק ירושלים, אך הנהג לא אבה בשום פו"א לשמוע להם, שהרי נשלח מטעם בעליו ליסע ל'רחובות', ויפצרו באיש מאד מאד עד שנכמרו רחמיו ונעתר להם - החליף את מספרו ל-402 העלה את ציבור הממתינים בכליון עיניים - בישיבה ובעמידה עד אפס מקום, והחל ליסע ירושליימה. הנוסעים ששמחו ב'טובתו' של האיש החלו לשבחו להללו ולקלסו, ולברכו בעולם הזה ועולם הבא גם יחדיו, בגמר חתימה טובה, ב'פתקא טבא' ובכל הברכות האמורות ושאינם אמורות בתורה... בהגיעו לחוצות ירושלים, ניגש אליו אחד הנוסעים ושטח תמיהתו 'וכי היאך לא חשש מר עשות כן' והרי המפקח עליך רואה את כל אשר נעשה (בשעת מעשה - ע"י GPS) ונמצית מסכן עצמך עם פרנסתך... מילא הנהג פיו שחוק... וביאר לו עומק הענין... הנה יסלח נא מר כי טעות בידו... בחדר המפקחים ראו (ע"י כלים מיוחדים הפועלים בחכמת הטעכנאלוגיה) שב'תחנה' פלונית - זו שעמדתם בה זמן ארוך מאד, רבים הממתינים לאוטובוס שיושיעם... והוכרזו שחייבים לשלוח אוטובוס לשם, אך כל הנהגים ענו ואמרו פה אחד שאינם יכולים להתקרב לתחנה זו ולהעלותם לירושלים, כי כן מנהג ה'נוסעים' - להביע ולכלות את כל הרוגז והקצף (על המתנתם באריכות יתירה) על ה'נהג' שיבא לאספם ביתה - אף שברור כי לא לו החטא ועוון... עד שנענית - אנכי אקח

כתיב בפרשתן (ד טו) 'וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו'. ביאור נפלא ביאר הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (דברי שלום קודינב, בראשית), כי הנה המאמין באמונה שלימה בבורא יתב"ש לא ישבר לבו מכל אשר יקרהו, אם בהפסד ממון או בשאר מיני היוזק והפסד שנעשה לו על ידי רעהו, בידעו שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (חולין ז:), נמצא שלא פלוני עשה זאת, וגם חלילה מלומר שמעצמו נעשה המעשה, אלא הכל 'בדבר ה' נעשה' – לטובתו השלימה, וזה ביאור הקרא וישם ה' לקין אות – 'אות

'נסיעה' זאת, עשיתי 'תחבולה' הצגתי עצמי כ318 בכוונה להשתנות לאחמ"כ 402 – כאשר יתחננו הממתינים בפני – ובזה הרווחתי שכל ה'קללות' נהפכו ל'ברכות' עד בלי די... לדידן ייאמר כאותו אוטובוס שאם היה מגיע כשעל חלונו כתוב 402 היו הכל מתלוננים וזועפים ועתה כשבא מתחילה כ318 הבינו לבסוף שהכל היה לטובה וברכה מתחילה, כיו"ב, רבים הפ המהלכים בעולמו של הקב"ה כשהם מלאים טענות כרימון, ואף על חסדי הבורא פעמים שלבו של אדם מפתחו להתלונן על הא ועל דא, מה עושה הקב"ה, מעמידו לרגע בפני מציאות שאיננה טובה אז ברגע יכיר שכשכהולך למישרין 'חסד' גדול הוא מן השמים... יכניע עצמו, וישוב לראות שהכל מעיקרא לטובה היה (ומתחילה נשלח האוטובוס כ402) מידיו של הגומל חסדים טובים לעמו ישראל, וכי לא עדיף להכיר בזה בטרם יצטרכו לשנות עליו סדרי בראשית ח"ו.

[באותו ענין, נלמד ממעשה זה, שהרי אותם 'עסקנים וחברה'מנים' מדמים בנפשם, אה, ב"ה לאור השתדלותי הרבה פעלתי על לבו של הנהג שיקח את הקהל לירושלים, ובאמת, שטויות והבלים מחשבותיו, שהרי מתחילת דרכו כבר היו פניו מועדות ירושלימה...]

וכן מצינו ב'אלשיך' הק' (פרשת צו; ויקרא ז, יא-טז עי"ש) על מאמרם (ברכות נד:) 'ארבעה צריכין להודות, יורדי הים, הולכי מדברות, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים', כי באמת הכל חייבים להודות תמיד לה' – לא רק אלו שבאו לכלל סכנה, אלא אף אלו שעברו את הים על מי מנוחות... אלא שפעמים אין האדם מכיר בזה, ועדיין לא מילא תפקידו שהוא צריך להודות לה', על כן מן השמים יביאוהו לכלל סכנה כדי שיוודה לאחמ"כ על הצלתו הגדולה, אך החכם ישיכל בתחילת דרכו להודות על כל נשימה ונשימה וממילא לא יצטרך לבוא לידי צרה, שהרי תכלית היסורים אינם אלא כדי שיוודה וישבח להקב"ה, והוא כבר עשה כן. ובזה מפרשים סיפא דההוא קרא (תהלים קז מג) 'מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ה'', שע"י 'ויתבוננו חסדי ה'' מבעוד מועד כשהכל מתנהל על מי מנוחות, ימנע מעצמו כל מיני חלאים רעים ומרעין בישין.

סיפר המגיד מישרים הנודע הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל משרידי תלמידי נובהרדוק בדור האחרון (הובא בספרו 'הגדת' פר' יתרו עמ' שני"ח) שבימי ילדותו החלו המשכילים להוציא לאור 'כתבי עת' כדי למשוך אחריהם את בני הנוער, ואמו ע"ה שחפצה להגן על בני ביתה, היתה מביאה בכל יום לביתם את ה'דער אידיש'ער טאג בלאט' שהיה כתוב בלע"ז (בשפה הגרמנית) אבל היה כשר וראוי להכנס לבית יראים ושלמים. אמו היתה מוסרת בו 'שיעור כללי' בכל יום אחר הצהריים לכל שכניה שלא ידעו לקרא בשפה הגרמנית, ובכך מנעה אף משאר אחינו בני ישראל שלא יתבוללו בין פריצי עמנו רח"ל על ידי קריאת כתבי העת שלהם.

באחד הימים כשעמדה אמו במטבח הבית ועסקה בעבודתה, וכבר החלו השכנים להתאסף בחדר הסמוך – לשמיעת ה'שיעור', נטלה אחת משכינותיה את הצייטונג (עיתון) וראתה בו תמונת ספינה הפוכה וכה נודעזה מאשר ראו עיניה עד שניגשה אל בעלת הבית וגערה בה וכי היאך תעמדי בהשקט ובשלווה לעסוק בחיתוך תפוחי אדמה בעוד שספינה גדולה התהפכה למצולות ים על כל יושביה, ותצחק בעלת הבית בקרבה כשומעה את 'טענותיה', בהסבירה שכאן נכתב אודות ספינה חדשה שזה עתה סיימו לבנותה ברוב שכלול פאר והדר, אך מכיוון שאינך יודעת לקרא את הכתב אשר מתחת לתמונה החזקת את העיתון הפוך, ולכך דימית בנפשך שהספינה התהפכה למצולות. סיים רבי יעקב ואמר, מכאן למדתי 'דרך חיים' שלפעמים נראה לאדם שצרות רבות באות עליו, ובאמת כל מחשבתו זו באה לו רק מאחר שמביט על הדבר ב'היפוך', אין לו אלא לחזור וליישר את ראותו ולהתבונן בעין האמונה שכל מאן דעביד רחמנא לטב עביד, והכל יבוא על מקומו בשלום.

ב. את הדבר המשילו להאי גברא שהיה במקום אשר מחשיכים את האור ומציגים על גבי הכותל מחזות שונות, אך מכיוון שלא ראה האיש את המחזות בבירור, העלה את 'האור' בכדי שיוכל לראות היטב, מובן לכל בר דעת שכך

באר הפרשה - בראשית

במשגחה פרטית מן השמים, וכל ההווה ומתרגש בעולם אפילו תנועה קלה ואפילו צעדי רגליו ספורים בהשגחה, ואפילו עשרת אלפים צעדי והילוכו של אדם הכל הוא בהשגחה פרטית, כמו שאנו מברכין בכל יום בשם ומלכות ברכת 'המבין מצעדי גבר', אזי על ידי אמונה זו ניצול ממרה שחורה ועגמת נפש... כי על ידי שמאמין ששום דבר בעולם אינו נעשה על ידי רצונו של אדם רק הכל בהשגחה מן השמים, ממילא לא יבעים ולא יתקצף ולא יחרהר, עכ"ל.

אשריו בעולם הזה ובעולם הבא, כי באמונתו יחסוך מעליו כל כאב לב הבא לו לאדם מקנאה

אמונה' הטוהרה, וממילא לבלתי הכות אותו כל מוצאו - שלא יכהו לכו בכל דבר שימצאהו, כי ידע ויכיר שהכל מאתו יתברך שמו.

ובך רמז לה הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' ז"ע (כתנות פסים בהר, עמו' כו. בדפו') בכתוב (תהלים קמד יד) אלופינו מסובלים. כי על ידי שיאמין ב'אלופו' של עולם, שיש מנהיג לבירה, ואין דבר בעולם שנעשה שלא בציווי הבורא, על ידי זה מסובלים - יהא בידו לסבול הכל.

איתא מהרה"ק ה'דברי ישראל' ז"ע (בשלה ד"ה וירא) וז"ל. 'וכשהאדם מאמין שאין מקרה בעולם, רק הכל

כבר לא נראו המחזות כלל, ונתגלה שהכל היה 'דמיונות' ולא דברים חיים אמיתיים. ומכאן לנמשל, פעמים נראה לאדם שהסתיר הבורא את השגחתו ממנו, וכדו' משאר דמיונות, עצתו - אמונה, שיאיר לעצמו במאור האמונה, וממילא יראה שאין כאן 'לא דובים ולא יער', אלא הבורא משגיח עליו בהשגחה פרטית מעולם, ללא שום שינוי, אלא שהוא החשיך לעצמו בקושיותיו וספיקותיו, אין לו אלא להאיר לעצמו באמונה וחסלת פרשת הייסורים.

ג. בגמרא (ברכות ט.) איתא שמעשה ובא הלל הזקן לעירו ושמע קול צווחה בעיר ואמר מובטח אני שאין צווחה זו בתוך ביתי. ולכאורה מניין היה לו זאת, ביאר הג' אלמושינו ז"ל חד מקמאי (הובא בביאור משפט צדק לתהלים יט) שהלל הזקן לימד את בני ביתו 'דרך אמונה' - שיקבלו כל אשר יארע עמם באהבה, ושלא יצעקו בשום מצב שהוא, ולכך כששמע קול צווחה בעיר היה בטוח ואמר 'אין זה בתוך ביתי' - כי הם אינם צועקים אפילו במצב קשה.

ד. פעם שאלו את חתנו של הגה"ק החפץ חיים ז"ע, ממה התפעל ביותר מתוך כלל הנהגותיו של חותנו הקדוש, ויען ויאמר, הדבר המפליא ביותר היה יישוב דעתו ושלוות נפשו בכל עת ובכל זמן, ואף בשעות קשות כשבאו עליו ייסורים וכדו', ושלוות נפש זו באה לו מתוך תוקף אמונתו בהנהגת ה' את כל העולם בטובו בחן בחסד וברחמים. הוא היה אומר, לבאר בסדר ההושענות (בפיט 'אדמה מארר') 'הושענא דגן מדלקת...חיטה מחגב... נפש מבהלה', שכל הנאמר שם שווים במהותם, וכמו שכל בר בי רב יודע שה'דלקת' עוקרת ומשחיתה את ה'דגן' שבשדה, וכן חגבים אוכלים ומאבדים לגמרי את החיטה, כך ממש - הבהלה מכלה ומשחתת נפשו של אדם.

ה. וכתב שם וצריכין להאמין בזה מאד שלא תהיה חלילה ברכתו (המבין מצעדי גבר) ברכה לבטלה...

ו. הרה"ק מלעכאוויטש ז"ע היה אומר שמה שהאדם תולה בעצמו לאמר אוי לי שגרמתי לעצמי בידים הפסד פלוני, או מאשים את עצמו שטעה בפעולה פלונית שגרמה לו להפסיד כך וכך, מחשבות אלו וכיוצא בהם, אינם כי אם כפירה בהשגחה פרטית. כי באם ידע האדם שלית ליה מגרמיה כלום, אין לו שום כוח ושום יכולת, שוב לא יחשוב על עצמו כל כך, אלא ידע שהכל ממעל בא לו.

הרה"ק רבי פנחס מקארין ז"ע (הובא באמרי פנחס ח"א שער אמת ואמונה אות מב) היה אומר על מאמרם ז"ל (נדרים ט.) 'רשעים מלאים חרטות', ולכאורה צריך ביאור דאם הם מלאים בחרטה על מעשיהם הרעים הרי כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה. וביאר שהכוונה היא שכשיארע לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל ה'רשעים' מלאים חרטות, ותמיד יאמר אוי לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד...

הגרי"ז מבריסק צוק"ל היה אומר, שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, ומשם נפלו מעותי' שוטה הייתי שלא תפרתי וסגרתי את החור מיד כשנפער, הרי זה כפירה בהנהגת ה', אין לו אלא לומר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיס.

ז. צא ולמד בכוחה של אמונה בתמימות, וסיפר הרה"ק הרמ"ח סלאנים ז"ע ('מאמר מרדכי' עמ' שמ"ב - שמ"ג) על שני ידידים חסידי עליון ויושבי על מדין, שהסכימו ביניהם שהראשון מהם שיעלה השמימה יתגלה אל רעהו בחלום ויספר לו מה שאירע למעלה בדינו, ואכן הראשון מהם שנלקח לבית עולמו הגיע לאחר זמן בחלום אל רעהו, ויספר

'לכן כל מוצאי יהרגני' – שהכיר בעצמו שאם יסיר הקב"ה את שמירתו מעליו לא יוכל עמוד אפילו שעה אחת נגד המזיקים. בזכות זה ריחם עליו הבורא, ושם עליו אות רושם דקדושה על מצחו, כשכר על האמונה, והיא אשר האירה את זיו פניו.

בך בטחתי - מיעוט ההשתדלות הבא מתוך אמונה איתנה **איתא** מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע ('ברית אברם' להרה"ק מזלאוין זי"ע בפרשתו, וב'שפתי צדיקים' בשם הרה"ק מאפטא זי"ע) שתיבות 'בראשית ברא אלוקים את' - הם ר"ת בבא"א, לרמזו על הפסוק 'בך בטחתי אל אבושה' (תהלים כה ב), וכן 'אשרי אדם בוטח בך' (שם פד יג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם – לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

בבטחון זה יהיו חייו מאושרים, כי תמיד יהיה בשלוות הנפש על מי מנוחות, ואף בגשתו לקיים 'מצוות ההשתדלות' יעשנה ביישוב הדעת, ולא ימהר להרבות בהשתדלות וכיו"ב, בידעו שכל השתדלותו אינה אלא אך ורק כי 'כך גזרה חכמתו יתברך', ולא יטעה לומר שהממון ושאר הצטרפויותיו יבואו לו כפי ריבוי בהשתדלות. וזוהי יתבאר מה שמצינו ששלח יעקב אבינו עם השבטים לתת ל'משנה למלך מצרים' (בראשית מג, יא) 'מעט צרי ומעט דבש נכאת ולוט בטנים ושקדים', ולכאורה אם רצה למצוא חן בעיניו למה שלח לו רק מעט, אך היינו טעמא, שלא רצה יעקב אבינו כי אם לצאת ידי חובת

תאוה וכבוד, כי יודע הוא שאין ביד אדם שום כח לקחת מעצמו מאומה (וחוסך בזה את הקנאה), ולא לתת לו מאומה (ובזה מונע מעצמו רדיפת ה'כבוד'), ואי אפשר לו לקחת לעצמו איזה הנאה אם איננה קצובה עבורו מן שמיא (ובזה חוסך את ה'תאוה').

בך כתב ה'רבינו יונה' (אבות ב ט) על דברי המשנה 'צאו וראו איזו דרך טובה שירבק בה האדם, רבי אלעזר אומר לב טוב' דהיינו הסבלן שאינו קצר רוח, ומתרחק ממידת הכעס ומשיב במענה רך, ואף אם יעשו לו איזה עוול, יסבול ולא יהיה לו מרידות מזה – כי חבו ממתקים וכולו מחמדים. ועל מידה זו אמר רבי יוחנן בן זכאי 'רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריהם שבכלל דבריו דבריהם', כי האדם שיש בו מידה זו של סבלנות טוב הוא גם לחבריו ולשכניו ולכל העולם (עכ"ל).

ויזכה להיות שמור ב'שמירה מעולה', כי 'שומר ה' את כל אוהביו' – המאמינים ושמים מבטחם בו, וכמו שנאמר (ירמיהו יז ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה', וכך כתב ה'אור החיים' הק' זי"ע, לבאר הכתוב בפרשתו (ד יד-טו) שאמר קין להקב"ה 'והיה כל מוצאי יהרגני', וענהו השי"ת 'לכן כל הורג קין שבעתיים יוקם וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו. ו'אות' זה הוא כמשפט הנהוג אצל מקיימי מצוות שנרשם על מצחם אות בזכות המצווה (זוה"ק ויקרא טו:), ואיתא במכילתא (על הפסוק (שמות יב יג) והיה הדם לכם לאות) ש'אות' זה הוא ל'שמירה' עליהם, ובמה זכה לאות שמירה כזאת – רק אחר שהודה ואמר

לו שבעמדו לפני כסא הכבוד דנו את כל מעשיו בהאי עלמא ונמצאו מתוקנים, זולת עוון אחד של שוחד שאחד מהנידונים אצלו הכניס מטבע בכיס מעילו והעלים עינו מכך, ועל כן פסקו עליו גיהנום, אך הוא צעק שאינו רוצה להיות שם, ופסקו את דינו - שנתנו לו פטיש קטן והעמידוהו בפני בנין גדול וחזק, ואמרו לו שיהרוס את כל הבנין ובזה יבוא על תיקונו, אמר אותו חסיד אל ליבו איככה אוכל לשבר בנין גדול זה עם הפטיש הקטן, הלא הדבר יקח לי חדשים וגם שנים, אך מיד חשב לעצמו מפני מה קיימתי תורה ומצוות בכל ימי חיי, מפני מה הנחתי תפילין, למדתי והתפללתי, הלא רק בכדי לעשות רצון יוצרי וקוני, אם כן גם עתה אעשה הכל רק לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, ובמחשבה זאת נתן מכה אחת על הבנין, ותיכף ומיד נפל כל הבנין הגדול, ונפטר מן הדין. מעובדא זו נלמד עד כמה חשובה מעלת התמימות בעשיית רצון הבורא, עד שאפילו בעולם העליון בכוחה לשבר בניינים רמים וגבוהים, כ"ש שבהאי עלמא בכח האדם לשבר ולהרס את כל בנייני והררי הצרות, ולצאת מכל צר ומיצר, על ידי אמונה פשוטה בתמימות בבורא כל עולמים.

ח. ידועים דבריו של הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע בביאור דברי הגמרא (שבת לא.) אמר רבא, בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו, נשאת ונתת באמונה; וז"ל מחז"ל (שבת לא.) תחילת דינו של אדם נשאת ונתת באמונה. פי' שישאלוהו כשם שבמו"מ משקיע האדם כל כוחותיו ומרצו להגדיל את עסקיו, האם גם באמונה נתת ונשאת כן, להגדיל ולחזק אמונתך בה', עכ"ל (תורת אבות אמונה ובטחון: הס"ק הר"מ מלכוויץ ז"ל אות טז).

באר הפרשה - בראשית

גם כל צרכיהם משפיע עליהם מכל מקום לא יחסוך האדם בתפילתו לפני ה' על כל צרכיו ועל כל צרה שלא תבוא, כי לא ישיגנו השפע המוכן לו אם לא על ידי התפילה".

ההשתדלות, לפיכך הסתפק במתנה מועטת של 'מעט צרי ומעט דבש'. ואת עיקר כוחותיו השקיע בתפילה לה', כמו שכתוב בסיפא דקרא (פסוק יד) 'וא-ל ש-ד-י יתן לכם רחמים לפני האיש'.

מה גדלה מעלת התפילה כשהיא באה מעומק הלב כאדם הראשון בשעתו - שהבין שהעולם צריך לגשם ובלא הגשם לא יהא קיום לעולם, וכך מוכיחים ממש' תענית (יט: ב.) ת"ר פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשנות, הלך נקדימון בן גוריון אצל אדון אחד ואמר לו הלוויני שנים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים, ואני אחזירם לך עד זמן פלוני, ובאם לאו אתן לך בעדם י"ב ככרות זהב. ויבוא זמן הפרעון, והגשמים עדיין לא ירדו, שלח האדון לנקדימון הגיע זמנו לפרוע י"ב ככרות זהב, שלח לו נקדימון, עוד

ואני תפילתי לך ה' - אף השפע המוכן עבורו יבוא אליו ע"י התפילה

בפרשתן (ב ה) 'ואדם אין לעבוד את האדמה', וברש"י, 'ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים'. מכאן למדנו כי כך העמיד הקב"ה אופן בריאתו של עולם - השפע מוכן לבני העולם, ומכל מקום לא יגיע לידיהם עד שיתפללו על כך. וכלומר, אף שנכון הדבר שהקב"ה מכין מזון לכל בריותיו,

ט. כתב המהרש"א (קידושין ח"א כט:) שנס המתרחש על ידי תפלה לא חשוב נס לענין 'מנכין לו מזכיותיו' (עי' שבת לב:) כי כך טבע הקב"ה בבריאה שהנצרך לאיזה דבר יתפלל ויושע, ואין בזה כל נס.

ידועים דברי הגה"ק החזו"א זי"ע בענין חובת ההשתדלות, שעיקר ההשתדלות היא התפילה, אלא שלפעמים נדרש מן האדם גם לעשות פעולה בפועל, אבל לעשות הפעולה ולא להשתדל בתפילה באופן זה בוודאי לא עשה את המוטל עליו לעשות ולא יצא ידי חובתו (מעשה איש ח"ז קג).

י. אמנם, פעמים הרבה אך נעמד האדם בתפילה וכבר 'אורח' בא - זה היצר המפתהו לאמר מי אתה שישמע ה' בקול תפילתך, ישיבנו במשל לראובן ושמעון שדרו בסמיכות זה לזה, ורק כותל דק הפריד ביניהם... ביום מן הימים שב ראובן לביתו אחר תפילת שחרית ואמר בפני בני ביתו הנה כותל זה אינו מבדיל וחוצץ כראוי, מובטחני שכל ה'סודות' הנאמרים בביתנו בעיניי שידוכי הבנים ופרנסה הכל נשמע היטב בביתו של שמעון - אין לנו אלא ברירה אחת לבנות קיר נוסף לחצוץ ביננו, לעומתו טענה האשה שאין הקול נשמע בבית השכן, וכך ערכו ביניהם 'וויכוח' זה עומד על שלו וזו על שלה... עד... שנשמעו דפיקות בדלתות הבית, משפתחו הדלת ראו ששכנם שמעון עומד על הסף, וכה אמר להם... אנטשולדיג (סליחה) לא אביתי להפריע לכם, אבל זאת ברצוני לאמר לכם שאין כל צורך לבנות קיר נוסף, כי ממילא אין שומעים כלום בביתי... הרי לשחוק ייחשבו דבריו - כי מניין לו תוכן שיחתם וויכוחם, אלא בע"כ שהיטב נשמעים דבריהם בבית השכן, אף לדידן ייאמר, מנין לו ליצר שעמדת להתפלל לפני קונן, אם לא שתאמר שהיטב היטב נשמעים דבריו למעלה...

יא. הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חידושי הרמ"ל אות פח) ביאר את התפילה 'ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת', ולכאורה מדוע עלינו להתפלל ע"ז שבוודאי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה. אלא ביאורו, דמן השמים אין נותנים רק בהתעוררות מלמטה - בתפילה, וצדיקים אלו שבוטחים כל כך בה' עד שאינם מתפללים על כך, עליהם יש לנו לבקש ותן שכר טוב...

בדרך משל ומליצה אמרו, מעשה בתינוק שאמו הפקידתו בידי הבייבי סיטער (שמרטפית) והיה התינוק בוכה לגודל רעבונו, ותיטול הבייבי סיטער את הבקבוק שהכינה האם למאכלו ותשימהו בפי התינוק, אך הלה הגביר בכיו וזעקותיו עד לב השמים... ואין איש יודע על מה יצא הקצף והבכי, מכיוון שכן אף הבייבי סיטער פתחה בבכי אחר שלא ידעה להשית עצות בנפשה, כך נמשך הבכי למשך כמה שעות... עד... ששבה האם לביתה וראתה את הנעשה, נטלה את הבקבוק וראתה שלא ניקב החור בראש הבקבוק - והיאך יאכל התינוק, נקבה האם חור קטן הכניסה הבקבוק בפי התינוק שמיד אכל את מאכלו ואחר גמרו נרדם וישן שנת ישרים וליהודים הייתה אורה... והנמשל פשוט השפע מוכן ברוב טובה אלא שעל האדם לנקב בעצמו את ה'חור' דרכו יריקו עליו את השפע הגדול, ונקב זה היא התפילה...

לכל דבר וענין – יש לצרף את התפילה, ואף לרוחניות הדברים אמורים, וכן רימו הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל שהפסוק הראשון שבתורה 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' - פתח באות ב' ומסתיים באות ז', והפסוק האחרון שבתורה 'ולכל היד החזקה...' לעיני כל ישראל' פותח באות ו' ומסיים באות ל', יחדיו עולים לתיבת 'בָּצָלוּ' - היינו תפלה. כי בין בתחילת לימודו (להבין ולהשכיל) בין בסופו (שיתקיימו הדברים בידו) צריך להרבות ולהפציר בתפילה ותחנונים לפני השי"ת שיוזכר לראות סייעתא דשמיא בעמלו.

ונרמזו כן בפסוק (בראשית יד, כב) 'ויאמר אברם וגו', הרימותי ידי אל ה' קל עליון, ותרנום אונקלוס 'ארימית ידי בצלו קדם ה'', והיינו שלעולם צריך האדם לפרוש כפיו בתפלה, ואף בשעה שעוסק בתורת 'קל עליון' ובדברים העומדים ברומו של עולם, ירבה בתפלה ויצליח ה' דרכו.

דתשרי על עמיה – לחיות כל השנה בשפע שקבלנו ממעל בחודש זה

צדיקי הדורות היו מרמזים בדברי הזמר של האריז"ל (אומר בשבחין לליל שב"ק) 'יהא רעוא קמי דתשרי על עמיה', שאנו מבקשים ומחלים פני אבינו מלכנו - יהי

היום גדול ועדיין אפשר שיתמלאו המעיינות מגשמים שירדו, וכך נשנה ונשתלש הדבר במשך היום, עד שהגיעה שעת בין הערביים וראה נקדימון שהשמש נוטה לשקוע ועדיין לא ירדו גשמים, נכנס לבית המקדש, נתעטף ועמד בתפילה, ואמר ריבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת, אלא לכבודך עשיתי שיהיו מים מצויין לעולי רגלים, על כן אבקשך ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה, מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו המעיינות במים והותירו.

וצריך ביאור מדוע המתין נקדימון בן גוריון עד סוף היום ורק אז הלך לשפוך את נפשו בבית ה', וי"ל, שרצה להתפלל מעומק קירות לבו, וידע שאם יתפלל מיד בבוקרו של יום לא תהא התפילה מכל לבו, כיון שעם התפילה עדיין יהיה לו מקום לחשוב – שעוד אפשר שירדו גשמים עזים בדרך הטבע. לכך המתין עד שעת בין הערבים, שאז יגש לתפילה מתוך ידיעה ברורה שאפסה תקוותו בדרך הטבע – כי כבר אין סיפק בידי הגשמים למלאות את כל המעיינות, מעתה אין לו על מי להישען רק על אביו שבשמים, ותפילה כזאת אכן פעלה פעולתה לטוב, והביאה גשמי ברכה שמילאו את כל י"ב המעיינות י.

יב. הגאון רבי אליהו לאפיאן זצ"ל היה מדייק על דברי התלמוד (ר"ה יח.) 'תניא היה רבי מאיר אומר, שניים שעלו למיטה וחוליים שווה, זה ירד ונתרפא וזה לא נתרפא, שניים שהיו עולים לגרדום ודינם שווה, זה ניצל וזה לא ניצל...', מפני מה זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה, זה התפלל תפילה שלימה נענה, וזה לא התפלל תפילה שלימה - לא נענה, ופירש"י 'תפילה שלימה' - נתכוון. ולכאורה תגדל התמיהה, וכי איזה 'מחשבות זרות' שייכים אצל אדם שהחבל כרוך על צווארו או חולה השוכב על ערש דווי... והרי כל מעייניהם נתונים אך ורק בהצלת חייהם, ומהו שאמרו זה שלא נתכוון בתפילתו... אלא צריך לומר, ש'נתכוון' הכוונה שהתפלל מתוך הכרה ואמונה בכוח התפילה, כי בתפילה זו ינצל ממוות לחיים... ותפילה כזו באה ממעמקי הלב, והמתפלל כך אכן יינצל לחיים טובים ארוכים ולשלום.

יג. פעם נדברו יחדיו הרה"ק הרי"צ מליובאוויטש זי"ע עם הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצוק"ל, בתוך הדברים הפליא ר' יחזקאל בניסים ונפלאות שעשה עמו הבורא בשנים שהוגלה לסיביר... וכך סיפר, עוד משחר ימי הייתי מסוכן מאד להצטנן מן הקור, עד שבהיותי ינוקא היו מוכרחים לעטוף את כל גופי בצמר גפן לחממו, בעת שהוגליתי לסיביר אשר שם הכפור גדול מנשוא, ולא נתנו שם ללבוש כי אם בגד דק מן הדק, על כן אמרתי קדם ריבון עלמין - אבי שבשמים, אמרו חז"ל (ב"מ קז:) 'הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים', והיינו שעל האדם לשמור את עצמו מצינה וקור, אכן, זה היה עד עתה שהיה בידי לשמור על עצמי, אך כאן בסיביר שאין בידי לשמור על עצמי מן הקור הרי מסור הדבר בידך לבד, על כן שמרני נא שלא אקפא, ואכן שמע האלוקים לקול תפילתי, ושמר עלי, ובמשך כל התקופה הארוכה בה שהיתי בינות לשלג והכפור בסיביר לא נתקררתי אפילו פעם אחת.

לשמוח בעבודת השי"ת ובתורה ומעשים טובים כל ימות השנה, והנה השי"ת צופה ומביט עד סוף כל הדורות ראה דור אחרון - דור עני ואביון שיגיעו ימים קדושים האלו ואין איש שם על לב להתעורר בהתעוררות אמת לאמיתו, ושוב כשבא נעילת החג חושב מחשבות וחשבון הנפש איך חלפו ועברו ימים מקודשים כאלה ולא פעל בהם מאומה, ולא התעוררות כדבעי למיעבד, ומה לו לעשות כיוון שהימים כבר חלפו ועברו ואי אפשר לחשיב הזמן שכבר חלף והלך לו... ובוה פעל לדורות שאפילו כשכבר חלפו הימים הקדושים אלא שיהיב דעתיה למיהדר [כאומר, מי יתן ואוכל להחזיר את הזמן אחורנית, ולהתחיל מחדש את חודש הרחמים והסליחות וימים הקדושים... רצון זה חביב כ"כ אצל הקב"ה] וישלח לו ג"כ אורות אלו להאיר מחשבו... [כמו שהביא את הר המוריה ליעקב אבינו מיד כשחשב לחזור לשם] (עכ"ל).

חדש ימינו - להתחיל מחדש בהתחדשות

בפתח התורה הקדושה (א א) כתיב 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', ופירש הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (תורת אבות בראשית) על משקל דברי חז"ל

רצון שהשפעת חודש תשרי תישאר עלינו עמו ישראל, לכל השנה כולה.

ואף מי שיאמר - הרי אף בחודש תשרי גופיה נשארתי כאבן דומם, ולא התעורר לבי - לב האבן במאומה, נשיבנו לחזק את רוחו - בדברי הרה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ברכה, ד"ה וישכון) שהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צה:) אצל יעקב אבינו שבדרכו חרנה עבר במקום שהתפללו אבותיו ולא עמד שם, בהגיעו לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי בו, 'יהיב דעתיה למיהדר (נתן בדעתו לחזור) מיד קפצה לו הארץ', ולכאורה צריך ביאור לשם מה עשה הקב"ה נס כזה שתקפוץ הארץ, אלא ללמדנו בא, וז"ל הערוגה"ב אבל כל מעשה אבות סימן לבנים, הנה הכורא כל עולמים יתב"ש מאיר באור פני מלך חיים ביום ראש השנה באור ה'יראה', וממנו יוכל האדם לשאוב יראת שמים על כל ימות השנה, ושוב בעשרת ימי תשובה באור ה'תשובה' ובפרט ביום הקדוש. ושוב בימי סוכות זמן שמחתנו - השי"ת מאיר ללבות עמו ישראל באור השמחה, ממנו יוכל האדם לקחת לנפש שמחה אמיתית

יד. כה ביאר הרה"ק ה'יטב לב' זי"ע עפ"י סדר הפרשיות במשנה תורה, אלה הדברים אשר דיבר משה אל בני ישראל, ואתחנן, הנני מתחנן אליכם עם ה', עקב, בעקבו של שנה, היינו בימי חודש אלול, ראה שופטים, הביטו והתבוננו נא על זאת אשר מלך במשפט יעמיד ארץ, והנה יום הדין קרב ובא, והנה עוד מעט קט כי תצא שנה זו, בעת אשר השנה הבאה כי תבא עלינו לטובה, וכבר אתם נצבים היום, ביום הדין ונשפטים לפני המלך המשפט, אך זאת תדעו, שבאם וילך אחרי שילכון אלו הימים עדיין האזינו יהא באזניכם ובקבלתכם את הרישומא דקדושא של אלו הימים אזי תבוא עליכם וזאת הברכה ותגן בעדכם.

בדרך הלצה סיפר הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, על בחור אחד שלא היה ניחן עם הרבה דעת ושכל, ומעשיו אף גבלו בטיפשות, והיו כולם מכנים אותו 'מוטיל נאר' [טיפש], לימים מצא את זיווגו ובא בברית האירוסין, ויהי ביום החופה מצאו אותו בוכה בדמעות שליש, וכיון שהכירו בו חבריו וידעו שאין בבכיתו כל כוונה נעלית, תמחו באזניו על מה הוא בוכה בעידן חדותא, ויען להם בתמימות 'כעת הכל מכנים אותי 'מוטיל חתן', אך בעוד כשבוע ימים - בגמר שבעת ימי המשתה יחזרו לקרוא לי 'מוטיל נאר' ואוי לאותה בושא וכלימה, ועל דא קביכנא...' ועומק כוונתו היתה, שה'טיפש' יבכה כי עוד שבוע אחר גמר ימי החג ישוב להיות 'מוטיל נאר', אך המשכיל ינצל הזמן להעמיס בקרבו שפע החג לכל השנה כולה.

והיה הרה"ק מזידיטשוב מסיים בקול בוכים. הלא כאותו בחור נבער כן אנו. משך כל ימות השנה שוכחים מכל אשר שבנו וקבלנו בחודש תשרי... ושוב בתחילת ימי הסליחות, מתעורר הזיק הקדוש בקרבו של כל יהודי וכולנו נהפכים להיות 'מוטיל חתן' ברוב פארות, עתה משעברו אלו הימים הבה נישא תפילה שלא נשוב להיות 'מוטיל נאר' במקדם, ולא נשוב לכסלה עוד, אלא נתעורר מכאן ואילך לעבוד את בוראנו עבודה התמה והישרה.

כיוצא בזה מביא הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בכתביו את אשר שמע ממגיד אחד עה"פ 'שתולים בבית ה' הנה יושבים להם אנשים נטועים ושתולים בבית המדרש ושומעים דיבורי התעוררות ומלהיבים את נימי נפשם, אך דא עקא ש'בחצרות אלו קינו' אך יצאו לחצר בית המדרש (בגמר הדרשה), 'פריחו' פרחו ונאבדו מהם כל הדיבורים.

טו. והזמן גרמא להתחזק בקריאת שנים מקרא וא' תרגום, ובלמוד חומש ורש"י. ידוע משם הרה"ק המהרי"ד

באר הפרשה - בראשית

מלהבות אש, 'כי לולי התלהבות הקודם בפירסום, לא היה אחר כך יכולת לילך בדרך צניעות, רק על ידי שכבר הקדימו בקולי קולות נתקיים אחר כך הצניעות, 'זוה לימוד לדורות' כי בתחילה צריך להיות בהתלהבות עצומה, ואם כי לא יהיה נשאר זאת ההתלהבות דבר של קיימא עם כל זאת הוא העצה גם לימי הירידה אחר כך, עכ"ל.

בספה"ק תשואות חן להרה"ק רבי גדליה מליניץ זי"ע מבאר את הלשון הנאמר בתפילת המוספין דראש חודש 'ראשי חדשים לעמך נתת', כי הנה האדם מתנצל לפני אביו שבשמים, ואומר - 'יצר הרע שנתת לי קשה וחזק הוא עד מאד, ואין כוחי במתני לעמוד עמו בקשרי המלחמה, אומר לו הקב"ה, 'ראשי חדשים' נתתי לעמי, בידך תמיד להתחדש ולהתחיל מראשית, ורק את זה אני דורש ומבקש מהאדם - שיתחיל את מלחמתו עם היצר ביתר שאת ועוז, ולבסוף יזכה ל'ותשועת נפשם מיד שונא', שינצל מ'השונא' - הוא היצר הרע כפי שחז"ל כינוהו (סוכה נב.), שבעה שמות יש ליצר הרע וחד מהם 'שונא' יי.

(הובא ברש"י א א) שאמרו בראשית - 'בשביל ראשית', כי הנה בורא העולם מחבב את הראשית - את תחילת עבודתו של אדם את בוראו, ועבור ראשית זו ברא אלוקים את השמים ואת הארץ.

ב'ראשית' דרכו - בעת גשתו אל העבודה לא יחסוך שום כוח, אלא יתגבר בכל כוחו בהתלהבות דקדושה, וכלשון ה'רוקח' זי"ע (בהקדמה) 'אין חוזק מן החסידות בתחילתו. נוראות כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (כי תשא תרל"ט ד"ה ברש"י אין) על דברי חז"ל (תנחומא תשא לו-לא) שאמרו לוחות הראשונות נשתברו הואיל וניתנו בפומבי, ואילו בלוחות השניות אמר לו הקב"ה 'אין לך יפה מן הצניעות' שנאמר (מיכה ו ה) 'והצנע לכת עם ה' אלוקיך', ולכן היה להם קיום ולא נשתברו. וקשה, וכי לא ידע הקב"ה הצופה ומביט עד סוף כל הדרות שלוחות אלו ישתברו מכיוון שניתנו ב'קולות וברקים', מדוע לא נתנם מיד בצנעה. אלא, מאחר ואז היה 'תחילת דיבורי ה' אל עמו' - נתנית התורה הקדושה לעם ה', וכך הוא כללו של דבר שב'ראשית' התורה והעבודה יש להתחילם בהתלהבות נוראה, בלפידים בוערים ודברות קודש

מבעלזא שהלומד 'חומש ורש"י' בכל יום את העליה השייכת לפי יומו (עד 'שני' ביום ראשון בשבוע, וכו') מובטח לו שינצל מעוונות חמורים באותו היום. עובדנא ידענא באיזה יהודי הדר בניו יארק שקיבל על עצמו לנהוג כן, והעיד מפורשות שחייו (הרוחניים) ניצלו בזכות מנהג טוב זה...

טז. וידע שכל מהותו של 'בני ישראל' הוא התחדשות, כמו שכתב ברש"י כאן 'בשביל ישראל שנקראו ראשית' והיינו שנקראו ב'שם' על שמה של ההתחדשות...

חשיבות יתירה יש לה 'להתחדשות', כביאורו של הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (ליקוטי יהודה יוהכ"פ ד"ה במשנה יומא נג:) על מנין ההזאות שמנה הכהן הגדול ביוה"כ, 'וכך היה מונה, אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש, וכו', ומדוע חוזר בכל פעם לומר תיבת 'אחת', ואינו מונה כסדר 'אחת, שתיים, שלש', כי איתא (מכילתא יתרו יט ה) שכל ההתחלות קשות, וזהו עיקר החשיבות - להתחיל פעם ראשונה, וכשעבר את זה (ער האט דאס אדורכגעבראכען) הייתה חביבה עליו ביותר על כן מזכירה בכל הזאה.

יז. וכבר המשילו את הדבר למשקה הקאווע, שמתחילה מרתיחין את המים עד כדי רתיחה גמורה, ולאחר מכן מכינים המשקה, וממתינים קמעא עד שיפוג חומו במקצת ויהא ראוי לשתיית אדם, ולכאורה ייפלא, מדוע אינו מרתיחין מעיקרא רק עד כדי שיהא ראוי לשתות, אלא, שבאם יעשו כן לא יהא טעם ה'קאווע' ערב לחיך כלל, כי האף אמנם שאין ביד אדם לשתות מים רותחים, מכל מקום צריכים הם מעיקרא לרתוח עד תום, ואז כשתפוג חומם מעט יהא ה'קאווע' ערב לחיך האדם, והיינו שרק מים פושרים הבאים 'מכח' הרתיחה הם ערבים - ולא מים שמתחילה היו פושרים. כמו כן מוטל עלינו בראשית הזמן להתחיל עם 'ברען' ורתיחה בהתחדשות גדולה, ואז ממילא ימשיך את כל ה'זמן' על מי מנוחות אף כאשר יחלפו ימי ההתחלה והברען.

יח. וכן רמז הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (תורת אבות) כי אכן צדקו טענתם של קרוצי חומר - שאין בכוחם להשיג ולהעפיל גבוה בעבודתם, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו אלא אומר להם אתם עשו ככל אשר תשיג ידכם - להתחיל בעבודה, והשאר 'לקל גומר עלי'. וזהו אומרו בראשית - עבור התחלה זאת בלבד ברא א' את השמים ואת הארץ.

דעה זו היא ה'מבדלת' אצל האדם בין אור לחושך, שיוכל לקיים את ימי האורה דיקא מתוך החשכות י.¹

נוראות מצינו בבריאתו של עולם, כדאיתא בגמרא (שבת פח: חגיגה יג:): על הפסוק (תהלים קה ח) 'דבר ציונה לאלף דור', שהתורה נבראה אלף דורות קודם מתן תורה, (והיינו תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם), ומפורש אמרו (בר"ר ג ז) מלמד שהיה [הקב"ה] בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. מכאן למד הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מאמר נורא, דרכים המתאוננים לומר מתוך ייאושם, הנה כבר ניסיתי ולקחתי את עצמי 'כאלף פעמים' ולא הועלתני מאומה, תמיד שבתי ליפול... מה עוד יש בידי לעשות, לזה גילו לנו חז"ל מעשי השי"ת שאף הוא 'כביכול' בנה עולמות שנחרבו לאחר מכן, ואעפ"כ שב לבנות עוד עולם ועוד עולם... עד שלבסוף ברא את עולמו שאנו חיים בו כהיום, אף אדם ה'קרוץ' מחומר' מה לו שיתייאש - הרי אבתי לא ניסה להתחזק תתקע"ד פעמים, ילמד מבוראו כביכול שלא הפסיק מלבנות עולמו מחדש תתקע"ד פעמים...²

האור הבא מתוך החושך - העליה תבוא דייקא מתוך הירידה והנפילה

איתא בחז"ל (ע"ז ח). 'תנו רבנן, יום שנברא בו אדם הראשון כיוון ששקעה עליו חמה אמר, אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשך בעדי ויחזור העולם לתוהו ובוהו... היה יושב ובוכה כל הלילה, כיוון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא'. והיינו שבראותו שחשיכה באה לעולם הבין שאבדה תקוותו - וכבר אין בידו לשוב ולעמוד מנפילתו בחטא עין הדעת, וכל כך החמירו בו עד שהעולם עומד לחזור ל'תוהו ובוהו'. אך משעלה עמוד השחר וזרח השמש הבין שזה מנהגו של עולם - שאדרבה לאחר נפילה אפשר לו לאדם לחזור ולהאיר כאור החמה.

ובזה יתבאר שבליילה שלאחריו (במוצ"ש"ק) 'נתן הקב"ה בינה בלבו ונמל שני רעפים והכישן זו בזו ויצא מהם אור ובירך עליו' (ירושלמי ברכות ח ה), והיינו, שבתוך החשכות יש ביד האדם להאיר לעצמו באש היקוד, ועל סמך אותה בינה שנתן לו הקב"ה באותו הזמן תקנו לומר 'אתה חוננתנו', כי

יט. הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע היה אומר עה"פ (א, ב-ג) **והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום כי באם האדם נמצא במצב של חשכות והעדר האורה, ויהודי זה זועק אל בוראו בשוועה יהי אור בוראי האר פניך אלי, אזי אכן שומע אלוקים ומקשיב לקול תחינתו ויהי אור ובאים לו ימים של אורה ושמחה** (הובא בתורת אבות).

ואדרבה, יזכור את דברי הרה"ק הי"שמוח משה זי"ע (בפרשתן) על הפסוק 'נעשה אדם' - נכתב בלשון רבים, כי כביכול הקב"ה אומר לאדם בוא יחדיו אני ואתה 'נעשה אדם', כי בעבודתו ויגיעתו ייבנה בנין האדם בשלימותו. כ. ידוע דבר מכתבו של הרה"ק ה'יסוד העבודה זי"ע (ח"ב מכתב ו) וז"ל (בשינוי). אספר לכם מה ששמעתי זו השבוע בעת מלחמה בשנים הקודמים הגיע דעפוש (טעלעגראם, מברק) אל השר הגדול שהיה יועץ לראש המדינות, שהשונא שבר את כל עיקר יסוד חיזוק המבצר (כלומר - אנחנו בסכנה) מיד נפלה רוח השר בקרבו והיה עצב וזועף בשברון לבו. משנודע זאת לאשתו, מיהרה לנחמו, ותשאלהו, מדוע נפלו פניך, סיפר לה השר על דבר הדעפוש שקיבל, והשיבה היא בחכמה. הנה גם אני קבלתי דעפוש בזו הרגע, ובו נכתבו דברים יותר רעים ומרים מהדעפוש שלך, אמר לה אמרי לי מהו. השיבה לו כתוב בו שאתה אבדת את המוהט (תעצומות וכוח חיות הנפש) שלך, ר"ל שאבדת את התחזקות וגבורות הלב שלך ודבר זה יותר גרעון ונפילה משבירת כל המבצר הנ"ל, ומסיים הרה"ק בינו והתבוננו נא בזאת.

פעם אמר הרה"ק ה'בית ישראל זי"ע ששמע מאביו הרה"ק האמרי אמת זי"ע (דיבור שהיה לו לחיזוק משך ארבעים שנה) כי הנה כתיב 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו' שאין הכוונה שהקב"ה התעצב חלילה וחלילה, שהרי 'עוז וחדוה במקומו' ואין כל עצבות חלילה למעלה. אלא שאנשי דור המבול היו שמחים תדיר, כי לא חסר להם מאומה כדאיתא בגמרא (סנהדרין קח.), וידוע מהאריז"ל שע"י שמחה אפשר לבוא לכל המדרגות, וא"א לדינים לחול ולשרות עליו בעת שהוא בשמחה, ומכיוון שכן - אף שהשחיתו את מעשיהם ועברו ברית, מכל מקום לא היה הקב"ה יכול להביא עליהם פורענות, על כן התעצב הקב"ה - היינו שהוריד עצבות בלבם של בני דור המבול, ולאחר שהתעצבו בא עליהם המבול (ליקוטי יהודה בפרשתן, ועוד).

איתא בספרי המקובלים שלכל יהודי חקוק שם הוי"ה על פניו (עי' תיקוני קל. ובזוה"ק ח"ג רכט:): ואחד האופנים הוא כי עינינו רומזות כל אחת לאות יו"ד (שהרי עיגול קטן היא העין) ויחדיו עולים בגמריא כ'. הוסף לו את אפו שהוא משוך מעט כמו אות וא"ו יחדיו יעלו לגמטריא כ"ו כגמטריא של הוי"ה ב"ה.

באר הפרשה - בראשית

כל זאת רק מעט מזער, כהעוקץ שמאחורי הב' שקמנה היא (כע"ז) איתא בפירוש 'רבינו יונה' עה"ת לגבי שלא ידרוש מה למעלה וכו')^א.

ומפורשים הדברים ב'ספורנו' (ד ו) על הפסוק 'ולמה נפלו פניך, וז"ל. כי בשיש לקלקול איזו תקנה אין ראוי להצטער על מה שעבר, אבל ראוי להשתדל להשיג תיקון לעתיד^ב.

הנה מנהג ישראל תורה, שמיד בסיום התורה מתחילים פרשת בראשית [ב'אבודרהם' (שמחת תורה) כתב בדרך הפשט, שלא ליתן פתחון פה לשטן שבני ישראל שמחים בסיום התורה מפני העול שניטל מעל צוואריהם, וכע"ז כתב מהרש"א בחא"ג (ע"ז יט. ד"ה סליק ספרא) שעל כן נוהגים בכל סיום

אלא, שדרכו של יצר לבוא 'להזכיר נשכחות' לאדם – הן כזאת וכזאת עשית, ואל תשכח כי כבר החילות כמה פעמים לעבוד את ה', ובכל פעם נפלת, ומה לך כי תשוב להתחזק... לזה אמרין, הזהר מאד שלא להביט לאחור על הנפילות, ולכן מתחלת התורה הקדושה באות ב' – בראשית, ולא באות א' – הראשונה שבאותיות, להורות לנו מיד ב'תחילת דרכה של תורה ועבודה', שינהג כדוגמת אות ב', שהיא סגורה מכל צדדיה ורק מלפניה פתוחה היא, כך יביט האדם תמיד רק 'לפניו' ולא 'לאחוריו' – לחשוב מה עבר עליו ובמה נכשל, אך מכל מקום נרמז בעוקץ שבאות ב' 'מאחוריה', כי אין לו להשכיח מעצמו לגמרי את ה'עבר', אלא תמיד יזכרו מעט כדי שידע ממה עליו להמנע ב'עתיד'. אך

הוסיפו בדרך צחות שכל זה אינו אלא כשהיהודי שמח, אבל אם הולך מיט די נאז אראפגעלזאט (כינור למי שפניו נפולות) נמשך הוא"ו להיות נו"ן (ענדע נו"ן - נו"ן סופית) ונמחק השם ל"ע...

כא. ואף אם נפל ממדרגתו ישוב להתחדש, כמו שרמזו בתיבת בראשית שהיא נוטריקון ב' – ראשית, היינו ב' פעמים 'ראשית', שלעולם לא יתיאש מלשוב ולהתחדש בטובו בכל יום תמיד.

וכן מצינו במסכת מגילה (לא.) שנחלקו התנאים לענין קריאת התורה, חד סבר שבמקום שמפסיק לקרוא בשבת במנחה משם ממשיך בקריאתו ביום שני בשבת, ומשם ממשיך בחמישי ומשם ביום השבת שלאחריה, ואידך סבירא ליה שתמיד מתחיל בתחילת הפרשה – בשבת במנחה, בשני, בחמישי ובשבת שלאחריה, וכן נפסק, ואפשר לומר דבא לרמז לן שתמיד בכל עת אפשר לו לאדם לשוב ולהתחיל תורתו ועבודתו מחדש – מתחילת דבר כלא היה, ואף לאחר שנפל ונסוג לאחוריו יש בידו לשוב לכור מחצבתו – לחזור ולהתעלות.

כב. כי זוהי עיקר עבודת האדם לקיים בנפשו 'אל תזכר לנו עוונות ראשונים', ותמיד יחזור לעלות בדרך העולה בית קל, וכדבריו של החסיד הנודע הגה"ח רבי בן ציון אפטער זצ"ל שהתורה אמרה על אדם הראשון לאחר שחטא בעץ הדעת (יג) 'ויתפרו עלי תאנה', 'תאנה' הוא 'פייג' (בשפת האידיש), ויש לה גם משמעות בלשון העם 'א פייג' – למי שאינו מתפעל מדברי חבירו עליו ומורה לו בהנחת אגודלו בין פרקי אצבעותיו – אינני מתפעל מדברך כלל וכלל, והנה מבואר בתוס' (סנהדרין ע: ד"ה בה) שכל האילנות היו דוחין אותו שלא יתקרב אלהם, ולכך תפר לעצמו עלי תאנה, ואמר לכולם 'א פייג' 'א פייג', אינני מתפעל ממכם, ולא אתעצב אל ליבי אלא אתחיל מראשית הדרך בהתחדשות ביתר שאת ועוז.

וכן כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' (בראשית) וז"ל ותפקחנה עיני שניהם וגו' [ויתפרו עלי תאנה]... לאחר שעברו רצונו ית' מיד הרגישו מה שעשו, וראו כי ערומים הם, שנשארו בערום וחוסר כל, בלי מצוות – שכל עבירה ההנאה ממנה היא רק לשעתה, ואח"כ מתחרטים ומרגישים כאב לב ע"ז שלא יכלו להתגבר על התאוה. ויעשו להם חגורות – שלקחו עצמם להתחזקות ולתקן בתשובה, כמו שאומרים, זיך אונטער געגארטל'ט, לתקן מעשיהם מעתה ולבנות עולמם מחדש. כי בנפילת הרוח אי אפשר להגיע לכלום, רק ע"י שמחה והתחזקות.

וכן מצינו שאלו היו דברי המוסר 'הראשונים' שאמר הקב"ה, בדברו אל קין – 'למה נפלו פניך', מדוע נפלת ברשת העצבות...

הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל היה אומר אינני מפחד כל כך מהעבירה גוררת עבירה, ותוצאותיה מי ישורנה. שנגרר האדם אחר העבירה, שהעבירה גוררת עבירה, ותוצאותיה מי ישורנה.

סיפור נורא סיפר הרה"ק מרוז'ין זי"ע, להצאר הרוסי היתה מחלה נוראה הנקראת 'מחלת הרדיפה', והיינו שבכל עת וזמן דימה בנפשו שיש 'רודפים' אחריו בכדי להרגו, ולכך כל אימת שהיה יוצא לדרכו היו מעמידים שומרים על

מעשיהם של רשעים (בר"ר נג ה), כי רק כשיתגבר האדם על חשבות זו יבוא אל מתיקות האור כי טוב וכדאמרו (זוה"ק ח"ב קפד) 'ליכא נהורא דנפיק אלא מגו חשוכא (אין האור מאיר אלא מתוך חשיכה). דבר זה הרי הוא כדרך הקליפה החיצונית המרה הקודמת לפרי, כך מסך המבדיל זה קודם למתיקות פירות העבודה. ועל כן היום הולך אחר הלילה (עיי' חולין פג.), כי דיקא לאחר הלילה והחושך יוכל האדם לבוא אל אור היום (ואילו בקדשים הלילה הולך אחר היום, כי כשכבר בא האדם לידי קדושה, שפיר אפשר להתחיל מיד עם האורה כמי שעומד כבר בתוך הפרי).

שבת בראשית - שמחת תחילת התורה וגדולת הימים שאחר שמחת תורה

הרה"ק הרשב"ב מלויבאוויטש זי"ע מביא משם זקנו הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע כי כביכול יש שמחה גדולה בשמים ממעל בשבת זו, כדוגמת האב השש ושמה בשעה שהוא מוליך את בנו לראשונה לבית תלמודו. כך נמי בראשית שנה - כשאנו בנים למקום מתחילים את התורה מ'בראשית' הרי אבינו שבשמים שש ושמה וממילא בידינו לפעול בו גדולות ונצורות.

מסכתא להתחיל מסכתא אחרת, כדי שלא יקטרג השמן], ויש בזה כדי לרמוז שאף בעת הסיום עיקר השמחה היא על העתיד - שכל אחד מקבל על עצמו ומתחיל מ'בראשית' כשפניו לפניו ולא לאחור, ומעתה ועד עולם יהיה חפצו בתורת ה'.

כיו"ב מצינו בפרשתן (ד ו-ז) 'ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפל פניך, הלוא אם תיטיב שאת', (יש שביארו) שכך אמר לו הבורא, אף אם נכשלת באיזה דבר, ולא 'הקרבת' את קרבן ה' כראוי, ולכן לא נתקבלה מנחתך, עדיין טענה גדולה יש עליך, וכי משום זה 'נפלו פניך', הרי מכל מכל מכל מכל ונפילה ביד האדם לשוב ולהתעלות יותר ויותר, ואם תיטיב - אם תלמד ממכשול זה את הדרך הנכונה לילך בה ולהיטיב את מעשיך, 'שאת' - תעלה מעלה מעלה יותר ממה שהיית עד עתה.

כל ענין זה רמז הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק יא, ועוד) בפסוק בריש פרשתן כי 'בראשית' בתחילת העבודה, אזי 'והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום', וידוע שתוהו ובוהו מרמז על

אם הדרך לשמור לבלתי יעברו שם אנשים בעת עבור הצאר ימ"ש, זמן רב קודם עברו כבר היו השומרים ממתנינים על הצאר ובעברו היו מראים לו שהדרך פנויה, פעם אחת הרגיש אחד מהשומרים שהוא צמא מאד אחר שכבר המתין זמן רב למאד, וכבר לא יכול היה להתאפק ובראותו נהר בסמוך לו התפשט חיש קל ממלבושיו וקפץ אל תוך המים, בעודו בתוך המים שמע האיך שפעמי מרכבתו של הצאר מתקרבים מאד, מיד ניתר מן המים אף שלא היה סיפק בידו להתלבש בבגדיו ונעמד כך על משמרת, משהגיע הצאר וראהו, חרה אפו על חוצפתו הרבה לעמוד כך לפני המלך, ענהו השומר בקידה, אכן אין זה מן הכבוד לעמוד כן, אך האם משום זה יצטרך חלילה הצאר להתעכב בדרכו, כשמוע הצאר את דבריו נחה דעתו. סיים הרה"ק מרוז"ן ואמר, הנה אדם הראשון לאחר שנחבא מאביו שבשמים הסביר את עצמו ואמר (בראשית ג, י-יא) 'את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירם אנכי ואחבא', - נשמתי ערטילאית לאחר שעברתי על רצונך, ועל כן התביישתי ממך ונחבאתי, אמר לו הקב"ה 'מי הגיד לך כי ערום אתה', מי אמר לך שזוהי סיבה מספקת לפרוש מעבודתי, כי אפילו מי שעירום ועריה מכל מצווה ואין בו לא תורה ולא קדושה, עדיין עבודתו חביבה עד מאד לפני כסא הכבוד.

כג. מספרים על חסיד אחד, שניגש אל הרה"ק מקאצק זי"ע והתאונן בפניו על שאין לו במה לשמוח בשמחת התורה, שהרי לב יודע מרת נפשו שבמשך כל ימות השנה לא למד כהוגן, השיב לו הרה"ק עיקר השמחה היא על מה שמתחילים את התורה, שהרי אין בריה בעולם שתאמר זכיתי לבי לסיים את התורה... אמנם על 'להבא' ביד כל אחד לקבל על עצמו, ממילא ה'שמחה' שייכת לכל. אף הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אמר, שהשמחה ביום שמח"ת היא ההכנה לקבלת התורה לכל ימות השנה.

באופן זה ביאר הרה"ק משינאווא זי"ע, מדוע קוראים פרשת בראשית תיכף אחר הימים הנוראים, לרמז דמאי דהוי הוי, ועתה פותחים ומתחילים מבראשית (דף חדש), ותפקיד האדם להסיח דעתו מן העבר ולהשים מגמתו על העתיד. ובשם הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע מתאמרא כיו"ב, כי לפעמים כאשר חלפו ועברו הימים הנוראים עושה האדם חשבון הנפש ורואה שלא ניצל את הימים הנוראים כהוגן, לפיכך מזכירים לו שהיום 'שבת בראשית' ומתחילים את הכל מחדש, לכן אל יתייאש מן העבר רק יתחיל הכל מחדש ויהיה ה' חלקו ונחלתו.

תחילתה גמילות חסדים - מעלת גמילות חסדים
גופו וממונו

איתא בחז"ל (סוטה יד.) 'תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים', תחילתה חסד - כמו שכתוב בפרשתן (ג כא) 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', וכבר פירשו דלכן למדו 'תחילתה חסד' דייקא מפסוק זה - להורות בזה שפעמים מצטדק האדם לומר, וכי לפלוני עלי לחיטב, הרי הוא בעצמו אשם בכל מצבו וגרם זאת לעצמו בידים וכדומה בשאר טענות, על זה אמרין ליה, הרי גם אדם ואשתו היו אשמים בעצמם, שהרי בחטאם גרמו לעצמם שיצטרכו ל'כסות' ללבוש, ואף על פי כן 'ויעש ה' אלוקים כתנות עור וילבישם', אף אתה תנהג ותתדמה בזה ליוצרך ובוראך.

וסגולתו לפרנסה ועשירות גדולה כדאיתא בגמרא (ב"מ נט.) אמר רבא לבני מחזא 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו', והיינו, שסגולה לעשירות היא לכבד את אשתו. וצריך ביאור מה ענין זה לזה, ושמעתי לפרש באופן נחמד, דהנה בעת שחטאו אדם הראשון וחווה בעץ הדעת נתקללו שניהם, זה בקללת 'בזיעת אפך תאכל לחם' (ג יט), וזו בקללת (שם טז) 'והוא ימשול בך'. ונמצא שניתן רשות לבעל למשול ולרדות באשתו ולהכריח אותה לכבדו ולשמשו כרצונו, אמור מעתה - אם עומד האדם על שלו ושומר שתתקיים הקללה באשה אף קללתו - בזיעת אפך תאכל תתקיים בשלימותה, ויצטרך להזיע הרבה בכדי להרוויח את מטה לחמו, אבל המתנהג בחסד וברחמים ומיקל מעליה את קללתה שמכבדה ואינו מושל עליה, אף הקב"ה יקל מעליו את קללתו ולא יצטרך להצטער ב"ב בקללת הפרנסה, ויהיה מנת חלקו שפע של עשירות בהרחבה ובניקל.

כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (ספר חיים סי' לו) וזה לשונו 'אשר קבלה בדינו כפי מה שמתנהג האדם ב"ב ימים הראשונים של מוצאי החג כן יהיה תמיד מראשית השנה ועד אחרית שנה יי, ומנהג חסידים הראשונים להתקדש עצמם ביותר ובקדושת מחשבה ודיבור ומעשה מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר החג לעומת י"ב חדשי השנה. ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים ומחזירין על לימודן כל אחד ואחד לפי שיעורו והוא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר מהשי"ת תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה וכל אשר יעשה יצליח הן בתורה הן בחסידות והן בכל משא ומתן'.

יש שביארו ביסוד זה את האמור בפרשתן (ג כד) 'ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים'. ולכאורה צריך ביאור מדוע הוצרכו לשמור שלא יכנס לגן עדן - ע"י חרב המתהפכת, וכי 'פלא מה' דבר - למנעו מהכנס לגן עדן, הרי את אנשי סדום 'היכה בסנוורים' - בכדי שלא יראו את הדרך המוליכה לביתו של לוט. וכן הסתיר וכיסה מכל באי עולם את מקום קבורת משה. ומדוע כאן הציב את החרב כשמירה מחוץ לגן עדן. אלא ביאורו, כי אדרבה כעת הזאת כשגירש את האדם מגן עדן - שהיה עד עתה רגיל שם, נתן הקב"ה בידו 'שער' ומפתח לשוב ולהכנס לגן עדן. והדרך היא על ידי שיעסוק בתורה היוצאת מבין הכרובים, וילחם במלחמתה של תורה בלהט החרב המתהפכת, על ידי כן יוכל לכנוס ולבוא לתוככי הגן עדן, כי אין קדושה כתורה, ולדין ייאמר - ע"י עסק התורה כראוי יפתחו בפנינו שערי גן עדן'.

כד. איתא מהרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בראשית) וז"ל. ויאמר לו איכה (ג ט), סיפר על אחד החסידים שעמד על הגשר במרכז העיר ווארשא וראה איך שבני אדם רצים אצים כמבולבלים, ואמר, רבש"ע, היכן אתה והיכן אני. כיוצא בדבר, אמר לו הקב"ה לאדם איכה - התבונן היכן היית קודם החטא.....למעלה מדרגת מלאכים, ועכשיו איפה אתה, איך נפלת כ"כ. וכן בשבת קודש זה צריך כך יהודי לומר לעצמו: איכה, הלא אך זה עתה היה חודש תשרי, ר"ה עשיית יוה"כ סוכות ושמ"ע ושמחת תורה, אשר כל אחד התעלה והרגיש בעצמו התעוררות הלב, איכה, איך כבר שכחת מהכל וכלא היה כלום חזרת לקדמותך.

כך ביאר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ראה, ד"ה לא תעשון) שלאחר הימים הנוראים, אומר הקב"ה לעמו בני ישראל (ירמיה לא טו-טז) 'כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך' - כי יש שכר לפעולת התפילות ואימת הדין שכל העוונות נמחלים. ואם תשאל, אם כן מדוע עדיין לא בא בן ישי, כי לאחר אלו הימים הקדושים - ושובו בנים לגבולם', שהכל חוזרים לסדר יומם כדאשתקד, ושכחו מכל אשר עבר עליהם.

שווים בגודלם, אמר הקב"ה 'לכי ומעטי את עצמך' ומעתה תהיה גוף הלבנה פחות בגודלה מגוף השמש. חידוש נפלא מחדש הרה"ק ה'חת"ם סופר' זי"ע (בפרשתו, עה"פ ויעש ה' את שני המאורות) וזלש"ק בתוספת נופך, ענין קטרוג הלבנה ועונשה צריך עיון גדול, שהרי חזינן שלפי טבע וסדר העולם נצרך שתהא הלבנה בגודלה של עכשיו, כי רק כך אפשר לקבוע על ידה 'מועדים ושנים', וכן ביטול הפירות נעשה על ידה כדכתיב (דברים לג יד) 'גרש ירחים' ועיי"ש ברש"י, ואף רבים מהמעיינות והנהרות תלויים במהלך הלבנה, וגם כל ענין 'לילה ויום' תלוי בה, וכל אלו צריכין ללבנה בגודלה של עכשיו ואם כן היאך שייך לומר שאי לאו קטרוג הלבנה היתה הלבנה כהחמה ממש בגודלה וטבעיה, ואף אם מצינו שלעתיד לבא (ישעיה ל כו) תהא 'אור הלבנה כאור החמה' שפיל לסיפיה דקרא 'ואור החמה שבעתיים'.

אלא אומר ה'חתם סופר' הנלע"ד ע"ד פשוט, כי בוודאי מתחילה נבראו כך ממש בהשיעור אשר נראית לפנינו כהיום הזה, אור הלבנה קטן בכמות לפי ערך אור החמה, כי הרי כך נצרך להנהגת העולם, והלבנה לא התרעמה כלל על 'קטנותה' לעומת החמה, כי כל מעשי בראשית לצביונן (ברצונם והסכמתם) נבראו (ר"ה יא.), והנמלה הקטנה מרוצה בבריאתה כמו הפיל הגדול, והכא נמי הלבנה נתרצת ושמחה בצורת בריאתה. ומה שאמרו שבתחילה היתה גדולה עד שקטרגה 'אין שני מלכים משתמשים', פירוש שמתחילה היה לה אור מעצמה על אף קטנותה ולא כמו שעתה היא שחורה בעצמותה ומקבלת אורה מהחמה, אלא מעצמה האירה בזה השיעור לצביונה ורצונה, ויען כי אצל הקב"ה אין גדלות וקטנות בכמות רק באיכות שמוש וועבודת ה', וא' המרבה וא' הממעיט, ושווה הנותן מפרוטותיו הדלות לצדקה, לעשיר הגדול המפזר הון רב לצדקה וחסד, וכמו כן שווים אצלו המתייגע בתורה ועבודה אף על פי שאינו משיג כלום למי שעמל ומשיג, על כן קרא אותם את שני המאורות

והנה כתיב בפרשתן (כ ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים', וברש"י עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. ביאור נחמד ביאר הגאון רבי ישראל סלאנטער שהכוונה שבנוגע לעצמו יהיה 'מן העליונים' – שבנוגע לצרכי עצמו יחיה כמי שהוא 'מן העליונים' שאינו צריך מאומה, ולאחרים - 'מן התחתונים', שהם צריכים לכל טוב בגשמיות וידאג למלאות חסרונם על צד היותר טוב.

בפרשתן (ה כד) 'ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו כי לקח אותו האלוקים', וברש"י שלקחו הקב"ה קודם זמנו כדי שלא ילמד ממעשה דורו, והנה פשיטא כי אין לנו כל שמץ השגה באותו 'מלאך אלוקים', אלא שיש לנו ללמוד לדידן, מה שכתב הרה"ק ה'חת"ם סופר זי"ע (בפרשתו ד"ה ויתהלך, עיי" גם כת"ם משמו). כי הנה חנוך לא היה כאברהם אבינו אשר היה מקרב לב הברואים לאביהם שבשמים, כדכתיב (בראשית יח יט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'', וממילא מובטח היה שלא יחטא שהרי 'כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו' (אבות ה יח). משא"כ חנוך היה מתבודד ומתרחק מבני אדם והיה מתהלך את האלוקים לבדו, על כן חשש שמא ילמד ממעשה בני דורו, ולכן ואיננו כי לקח אותו האלוקים. מכאן ילמד כל חר בדרידה - לסייע ביד כל איש מבני ישראל אם ברוחניות אם בגשמיות, כי אך זכויות אלו יעמדו לו לאדם לעד^י.

קטן וגדול שם הוא – אף העובד את ה' ממקומו הנמוך נחשב כגבוה שבגבוהים

בפרשתן (א טז) ויעש אלוקים את שני המאורות הגדולים, עוד כתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן, ואיתא בגמרא (חולין ס:) אמרה הלבנה לפני הקב"ה 'אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד', אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך. ולפי הפשט הנפוץ יתפרשו דבריהם, שהלבנה אמרה אי אפשר ששני ה'מאורות' יהיו

כה. כתב החתם סופר (שו"ת חר"מ סי' כ) לבני קהילה אחת שעוררו מחלוקת על המרא דאתרא, וזה לשון קדשו 'כשם שקשה עונשם של מידות (משקלות עיי"ש) יותר מעונשם של עריות (ב"ב פה:)', כך גדול שכרם של מידות טובות יותר משכרן של אריות בתורה'.

כו. והחושב שחפץ לה' בריבוי הכמות, הרי הוא דומה לאותו באס דרייווער (נהג אוטובוס), שעל פי הוראת בעליו עליו לעשות את דרכו בכל יום מהעיר בני ברק עד המושב תפרח בדרומה של ארץ ישראל, בכל יום לאחר שחזור לבני ברק הולך הוא לבעליו לתת לו את צקלון הכסף ששילמו לו נוסעיו המועטים, פעם אחת נתמלא הראשון קנאה

בשביל ראשית חכמה יראת ה' - תחילת כל התורה
יראת שמים

בפרשתן (א כו) 'נעשה אדם', כתב הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצוק"ל (קובץ הערות יבמות עמ' 150) על הפסוק (קהלת יב יג) 'סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא... כי זה כל האדם' וז"ל. הכונה בזה, שלא יעלה בדעתך לאמר כי יראת ה' היא 'מעלה' באדם, ומי שאין בו יראת ה' הוא ג"כ אדם אלא שחסר לו מעלה הצריכה, ע"ז בא הכתוב להשמיענו שאינו כן, כי מי שאין בו ירא"ש אינו אדם כלל רק בעל חי 'כי זה כל האדם' וזולת זה אין לו מדרגת אדם. ואיכות האדם תלויה רק במדת ירא"ש אשר בקרבו - אם מעט ואם הרבה, היינו אם יש בו ירא"ש במדה מרובה הוא אדם גדול ואם במדה מועטת הוא אדם קטן, ואם אין בו כלום אינו אדם כלל רק בע"ח בתמונת אדם. והוא מבואר עפ"י הכתוב 'נעשה אדם' ופירשו בזהר"י שהקב"ה אמר לכל הבריאה כולה נעשה כולנו יחד אדם - שכולנו נשתתף בבריאתו, היינו שכל אחד יתן לאדם מטבעו ותכונתו, שהשור יתן בו תכונת שור והארי יתן בו תכונת ארי והנחש תכונת נחש וכו', ונמצא כי אדם אחד הוא 'עולם קטן' הכולל בתוכו תכונות כל הנבראים העליונים והתחתונים, וא"כ כוחותיהן של כל חיות רעות שבעולם נכללו באדם ואין לך חיה רעה נוראה כזו, ולכך זה הלא יש לאדם כלי משחית אשר אין לשום חיה בעולם והן 'הדעה והדיבור'. ומאחר שלחיה אחת טורפת צריך לקושרה בשלשלת של

הגדולים בשמושם וממשלתם בעולם, כי מבין שניהם נעשה קיום והנהגת התורה והעולם, ואף שאחד קטן ואחד גדול בכמות מכל מקום באיכותן שניהם גדולים, ולהורות נתן בזה לבני אדם, שאין גבהות לפני המקום לא עשיר בעשרו או גיבור בגבורתו כ"א 'השכל וידוע אותי' (ירמיהו ט כב). אך הלבנה לענוותנותה וצדקתה (המרמז על עובדי ה' וצדיקים, ודרך צדיקים אשר דרך ענווים יטו) אמרה איך יקראו שני מלכים בשם אחד, היינו כי הצדיקים אינם חפצים להיות בגדלות ושררה ולכך לא רצתה הלבנה להקרא גדולה כי אם 'קטנה' כדוגמת (ש"א יז יד) ודוד הוא ה'קטן', התנא שמואל ה'קטן' (נוכר באבות ד כד) וכדומה, אמר לה הקב"ה אם אקראך 'קטן' יהיה מכשול לבני אדם כי יבינו שנקראת קטן על שם שעבודתך במדריגה קטנה יותר, ויבואו לידי מחשבה שיש הפרש בין קטנות לגדלות אף בכמות ולא רק באיכות (ולא יבינו ששמה קטן רק מחמת ענוותנותה ולא מחמת מיעוט חשיבותה) ויתהלל עשיר בעשרו וגיבור בגבורתו, לכן בעל כרחך ש'תמעטי את עצמך' היינו שתפסידי את אורך ה'עצמי', ומעתה תקבלי אורך רק מהחמה ואז בדין שתקראי 'מאור הקטן' כיוון שהאור שבך בא מהחמה ולא בעצמיות, עד שיתקון העולם 'ומלאה הארץ דעה' (ישעיה יא ט) ויבטל יצר הרע ואז יהא אפשר שתאיר הלבנה מעצמה כבתחילת בריאתה ולקוראה 'קטן' וכבר לא יצא מכשול מזה - שיתהלל העשיר בעשרו וכו' כי כולם ידעו את ה', עכתוד"ק.

ברעהו שעליו הוטל ליסע מידי יום ביומו מבני ברק לעבר ירושלים עיה"ק, דמכיוון שבדרך זו רבים הנוסעים הוא מביא לבעלים סכום גדול בכל יום ואילו הוא אין מעלה בידו כי אם סכום מועט מאד, קם זה הראשון והחליט לעשות מעשה... ויהי ממחרת, עשה את דרכו לעבר העיר ירושלים כשנוסעים רבים מצטרפים אליו - במקום נסיעתו הקבועה מבני ברק לתפרח, לעת ערב כשחזר לביתו הלך אל בעליו ונתן בידיו סכום גדול מאד, תמה בעל הבית ואמר לו, וכי נערכה היום בתפרח 'שמחת נישואין' של אחד האדמו"רים או של אחד מ'ראשי הישיבה' כי כל כך נתרבו היום נוסעך, ענה המנהיג ואמר, מאחר שרצוני היה לרצותך על כן 'יגעתני ומצאתי' עצות בנפשי, אסע אף אני לירושלים וכך אמלא אוצרותיך בממון רב, קצף עליו בעליו ואמר לו, מדוע אינך מבין שיש לנו מספיק 'עובדים' העושים את דרכם לעבר ירושלים, ואם היה נצרך עוד 'עגלה' לירושלים כבר הייתי שולחו, אלא שבכדי שנצליח בעבודתנו - לשרת את כל הציבור, חייבים להעמיד אוטובוס גם ל'אנשי תפרח' שגם בידם תהיה האפשרות להגיע לביתם, וזה התפקיד אשר ניתן לך, ומה לך כי עשית דרך אחרת אשר לא נתבקשת בה כלל. ולזה דומה מי שחושב שהשי"ת חפץ בכמות מעשיו ואינו מבין שאין הבורא ית' דורש ממנו שיעבדהו אלא לפי השליחות אשר נועדה לו, ואין לו לנסות להעפיל למדרגות שאינם לפי כוחותיו.

כז. בספר אור אלחנן ח"א עמ' ק"פ ציין לילקוט ראובני בראשית א כ"ו שהביא בשם מדרש שכינס הקב"ה כל עליונים ותחתונים שיתנו כ"א מעצמו לבריאת האדם כדי שיהיה בו חלק מכולם, וכן הביא ב'נפש החיים' ש"א פ"ו מאמרים רבים מהזהר"ק על דרך זה.

אף בפרשתן מצינו כי כל גזירת מיתה באה לעולם על ידי 'מראה עין', כמו שנאמר (ג ו) 'ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה היא לעיניים'.

לאידך, המתגבר על עצמו ושומר עיניו יזכה לאור הגנוז ושפע רב עד בלי די, וכמו שכתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בפרשתן) על הפסוק (ו ב) 'ויראו בני אלוקים את בנות הארץ', שלפי כל הפירושים לא היו 'בני אלוקים' אלו אנשים פשוטים, ואעפ"כ מכיוון שלא שמרו על עיניהם יצא מהם 'דור המבול', ואילו נח ניצל מאחר 'ונח מצא חן בעיני ה' - שקידש את עיניו לה' ובזכות זה זכה ל'את האלוקים התהלך נח' - כמו שאמר (רש"י ויקרא כו יב) 'אטייל עמכם בגן עדן'.

גדול שכו של 'יראת שמים כדכתיב (תהלים לא כ) 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך', ואמרו חז"ל (ברכות ו:): 'כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה'. וכן נמי מצינו ב'של"ה' הק' על הפסוק בפרשתן (ה כד) 'ויתהלך חנוך את האלוקים ואינו כי לקח אותו האלוקים'. והנה בתוס' (יבמות טז, ב בד"ה פסוק) תמהו מצד אחד מצינו כי בפיוט אותו יסד ר"ת 'נער משרת' (יוצר ל'שמחת תורה') איתא שמלאך מט"ט הנקרא 'שר' העולם הוא הנו חנוך, שהקב"ה הפכו להיות שר העולם. ואילו במק"א מצאנו (חולין ס. ועי' תוס' שם) דבששת ימי בראשית פתח שר העולם ואמר 'שמח ה' במעשיו, ובוודאי שאז עדיין לא היה חנוך חי וקיים. מבאר השל"ה הק' (חיי יט, עשרה מאמרות מאמר ב') כי אין כאן סתירה ואפשר לקיים שניהם, כי אכן בתחילת הבריאה יצר הקב"ה מלאך קדוש והוא הוא שר העולם, ולאחר כמה דורות נולד חנוך. והנה חנוך

ברזל כמה שלשלאות צריכות לעצור בעד חיה נוראה כהאדם, וכשברא הקב"ה את האדם וראי ברא גם השלשלת לקושרו שלא יחריב את העולם. ומה היא השלשלת הזאת - זוהי יראת ה', אשר רק היא לבדה בכוחה לעצור את האדם שלא יהא כחיה טורפת, וזולתה לא תועיל שום תחבולה בעולם לשמור את האדם מלהזיק. ואף אם יהא חכם ופילוסוף כאריסטו לא תעמוד לו חכמתו בעת יתקפהו יצרו, כמו שאמר אברהם לאבימלך 'רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי' והכוונה 'רק' שזולת יראת ה' לא היו חסרים שום מעלה בחכמה ומדת דרך ארץ, וכ"ז לא יועיל אם אין בהן יראת ה' (כן מוכח בב"ר לו א), עכ"ל.

ובבר אמרו לרמז בדרשת חז"ל בראשית בשביל ראשית חכמה יראת ה', כי תחילת דבר על האדם להיות 'ירא שמים' בכל דרכיו ועניניו, ועבור זה ברא הקב"ה את העולם כולו.

ומעיקרי יראת ה' - שישמור עיניו ולכו בטרתם לפני ה', מחמת יראתו יתברך - שלא לתור אחרי לבו ואחרי עיניו, וכפי שאמר הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (פרי צדיק בראשית א) לבאר בדברי חז"ל (ברכות ה.) 'מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד', שאין הכוונה רק על מי שלומד ההלכה, אלא למי שמקיים ההלכה, וכגון המהלך ברחוב ושומר עיניו מראות ברע זה נכלל בכלל אין לו להקב"ה בעולמו אלא יהודי זה המקדש ארבע אמותיו, ובנפש כואת שורה הקב"ה^כ.

כח. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק ח"א תעב) עה"פ (ג א) 'ויאמר אל האשה אף כי אמר אלוקים לא תאכלו'. וז"ל בתנועה קלה יוכל אדם לקרר את חבירו מעבדות השי"ת, כי אצל הנחש כתיב אף כי אמר אלוקים לא תאכלו - שהנחש אמר לחוה 'אף כי אמר אלוקים' - וואס איז דען אז השי"ת האט געזאגט (מה בכך שאמר אלוקים) מיד נתקררה דעתה ואכלה מעץ, עכ"ל. מכאן תלמד 'קרירות' עד היכן מגעת.

כט. מתאמרא משמם של אדמו"ר"י בית ליובאוויטש שהיו אומרים, ש'נבדל' (היינו מלאך עליון או נשמת צדיק הנמצאת כבר בגן עדן) מקנאים ביהודי החי בעולם הזה בשעה שנלחם עם יצרו לשמור את עיניו בלכתו ברחובה של עיר. וזה לשון הרמב"ם בספר היד החזקה (הלכות תשובה ד' ד') 'והוא אינו יודע שראיית העינים עוון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'.

על עניין שבירת התאוות הרעות היו צדיקים מפרשים בדרך צחות את לשון חז"ל (קה"ר א, לב) 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, שעדיין לא מת אדם משבירת' (וחציית) תאוותיו, ואף אם בעיני בשר נדמה לו שאם לא יאכל מאכל פלוני או לא יתענג תענוג פלוני יסתכן ותצא נשמתו ממנו, ידע נאמנה שאין כן הדבר, ולא יקרה לו מאומה, רק היצר הרע נדמה לו כהר גדול (עי' סוכה נב.), והכל דמיון בעלמא.

שהפירוש הפשוט בקיום חוקות התורה וההליכה בהם הוא להיות עמל ויגע בדברי תורה.¹¹

ואף מי שחושב את עצמו כמרוחק מהתורה - יקפוז לתוככי ים התלמוד, וסוף דבר שישג את התורה.

וכמו דמתאמרא בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע בדברי חז"ל (ב"ק יז.) 'אין מים אלא תורה' - שהמשילו את התורה הקדושה למים. כי כמו שהשט במים יתחיל לשוט במקום נמוך עד שיגיע למים הגבוהים, בדרך זו יגש האדם ללימודו - יתחיל לפי מדרגתו, ומקדושת התורה יעלה מעלה מעלה. עוד ידמה הלומד תורה לשט במים, כי אי אפשר לו לאדם להתלמד לשוט אם לא יכנס מתחילה למים - אף אם עדיין אינו מכיר באומנות זאת, כיו"ב הוא עסק התורה, אף אם עדיין לא מצא ידיו ורגליו ב'תורה' יכנס לתוכה, ומשם ילמד את דרכי התורה וקניניה.

ובך איתא בזה"ק (ח"ב קסא, א) שהקב"ה 'אסתכל באורייתא וברא עלמא', וכך נמי כל יהודי ויהודי 'אסתכל באורייתא ומקיים עלמא' - בשעה שהוא 'מסתכל' ועוסק בתורה הרי הוא מעמיד את העולם על תילו, וכל העולם עומד בזכותו.¹²

היה חי בדור המבול בו השחית כל בשר את דרכו על הארץ וכולם נדבקו בזהמא רבה, ואילו הוא שמר על עצמו בקדושה ובטהרה, ובשכר זה לקחו הקב"ה והכניסו בתוך אותו מלאך טהור ומעתה נהיה חנוך לשר העולם.

בשביל התורה שנקראת ראשית - התחדשות בלימוד התורה בכל עת

עוד דרשו חז"ל 'בראשית - בשביל התורה שנקראת ראשית'. והיינו שכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל התורה הקדושה ולומדיה, ואלמלי תורה חוקות שמים וארץ לא שמתי (ימיהו לג כה). ו'אין גדולה כתורה... אין סגולה כתורה... אין קדושה כתורה...'.¹³

באמת אמרו בדברי רבי פנחס בן יאיר מונה בברייתא (ע"ז כ:) את כל המדרגות, 'תורה מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי זריזות וכו'', והנה בכל המדרגות כתב מה הם 'דרכי השגתם', אך לענין ה'תורה' לא כתב באיזה מידה יבוא לידי תורה, כי אין דבר המביא לידי תורה אלא התורה בעצמה - שיישב עצמו ללמוד...

ויקבל על עצמו עול תורה אף אם הדבר עולה לו בעמל ויגיעה, וכמו שפירש רש"י על הפסוק (ויקרא כו ג) 'אם בחקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה', ומכאן

ל. מנהג היה בקצת מקהלות ישראל מקדמת דנא, שאת ברכת החודש לחודש מרחשוון היו אומרים בנעימה של ניגון לימוד הגמרא, כי הזמן גרמא להתחיל את התורה הקדושה מחדש (מנהגי פרנקפורט אות טז, הובא בינעטי גבריאל).
לא. הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע היה מספר, שפעם נכנס בחור צורב אל הגאון ה'חפץ חיים' זצ"ל והתאונן בפניו על שאינו זוכה להצליח בלימודו, נענה ה'חפץ חיים' והשיב לו 'לא נאמר בשום מקום שצריך האדם להצליח בתורה, לא אמרו אלא שיהיו עמלים בתורה...'

אמרו חז"ל (נדרים פא.) 'מפני מה אין מצויין תלמידי חכמים לצאת ת"ח מבניהן, רבינא אומר, על שלא בירכו בתורה תחילה', וביאר הרה"ק ה'אבני נזר' זי"ע טעמא דמילתא, דהנה ידוע מחכמי הטבע, שמומים חיצוניים אינם עוברים בירושה לבניו אחריו, רק מומים פנימיים מסוכנים לעבור ליוצאי חלציו. כמו"כ 'עסק התורה' שנחקק בפנימיותו של האדם יעבור בירושה לדורותיו אחריו, וזה אינו אלא בלימוד תורה מתוך הדחק והיגיעה, כי בזה דברי תורה נבלעים בדמו. וזהו אומרים 'שלא ברכו בתורה תחילה', שלא התייגעו בעת ההתחלות הקשות ולא נבלעה התורה בדמם, על כן לא עברה בירושה לצאצאיו אחריו.

לב. והאמת היא שהמקדש את יומו בלימוד התורה הקדושה, לא זו בלבד שהוא גורם נחת רוח מרובה במרומים, אלא הוא עצמו נהנה הנאה שאין למעלה הימנה. פעם כינס הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע כמה עשירים ובעלי ממון והתרימם עבור ישיבתו הקדושה בראדין, והאריך בפניהם בגודל הזכות שיש לעולם הבא לתומכי התורה. לאחר שיחתו ניגש אליו אחד מהגבירים שהייתה עשירותו מרובה מחכמתו ואמר לו, אם כה גדולה היא זכות החזקת לומדי התורה, אולי יצטרף מע"כ עמי בעסקי כסף וזהב ויתעשר, וכך יזכה אף מע"כ לקחת חלק בהחזקת תורה. נענה החפץ חיים זי"ע ואמר לו, דע לך שזה התומך תורה הרי הוא נהנה אך ורק לעולם הבא. אך זה הלומד תורה ומתייגע להוסיף לה פעלים, הרי הוא נהנה הנאה מרובה אף בעולם הזה. הנאה שאין לה אח ורע, ואינני מוכן לוותר על הנאה זאת. על פי אלו הדברים ביאר לו החפץ חיים את מאמרו של חז"ל עה"פ (דברים לג יח) 'שמח זבולון בצאתך וישכר

באר הפרשה - בראשית

ברכה אחת היא שנוכה להתחיל ראשית ימות החורף ובדרכי האמונה המהורה, ונוכה לביאת ינון במהרה בהתחדשות וחיות גדולה, מתוך התמדת התורה
דין אבי"ר.

באהלך' שמח זבולון בצאתך מן העולם (הובא באלשיך, ובעוד). ולכאורה נראה להיפך, כי זבולון אשר לחוף ימים ישכון הוא הוא הנהנה מן העולם הזה מלא חפניו, ואילו יששכר נהנה רק בצאתו מן העולם. עפ"י האמור יתישב היטב, שאכן ליששכר היושב באהלי התורה יש גם הנאת עולם הזה, והרי הוא שרוי במנוחת הנפש וקורת רוח שאין להשיגה בשכל הגשמי. ואילו 'זבולון' היינו התומך תורה, הוא הנהנה רק ביציאתו מן העולם בעולם הבא. כי איתא שבעולם העליון מלמדים את התומך תורה את כל מה שה'יששכר' שותפו למד בהיותו בזה העולם. נמצא שכל הנאתו בעולם הבא היא היא הנאתו של התלמיד חכם בהאי עלמא.